

УДК 368.021:338.48

СТРАХУВАННЯ ТУРИСТИЧНИХ РИЗИКІВ: ПРОБЛЕМИ ТЕОРІЇ ТА ПРАКТИКИ

Чвертко Л. А., Демченко Т. А.

Анотація. У статті розкрито сутність та специфічні риси туристичних ризиків, розглянуто специфіку страхового захисту учасників туристичного ринку від їх впливу. Охарактеризовано систему послуг щодо забезпечення страхового захисту від ризикових ситуацій під час туристичної подорожі громадян, окреслено проблеми, що виникають при цьому, запропоновано шляхи їх розв'язання. Визначено ризики, що впливають на підприємства туристичного бізнесу, та охарактеризовано особливості їх страхування.

Ключові слова: туристична діяльність, страховий захист, туристичний ризик, туристські ризики, ризики діяльності туристичних підприємств.

JEL G22, L83

TRAVEL RISKS INSURANCE: PROBLEMS OF THEORY AND PRACTICE

Liudmyla Chvertko, Tetiana Demchenko

Abstract. The article reveals the essence and specific features of traveler risks. It substantiates that they can be conventionally grouped into two large groups. They are the risks borne by tourists when planning and carrying out a tourist trip (traveler risks) and the risks of tourist enterprise activity during the formation, promotion and realization of tourist products, as well as providing recreational services (economic risks of economic entities). The role of insurance mechanisms in preventing and minimizing negative consequences of the risks accompanying the tourist activity of citizens is noted. The specifics of insurance protection of participants of the tourist market from their influence are considered. The system of services for providing insurance protection against risk situations during a tourist trip of citizens is characterized, in particular, services covering the life insurance and health of tourists, their property and responsibilities. The particular attention is paid to the issue of security in the international tourism. It is proved that in recent years this type of tourism is gaining popularity among the Ukrainian tourists. The compensational and service (assistance) forms of insurance services for tourists abroad are described. It is determined that the risks affecting activities of tourist business enterprises and provided by insurance protection are divided into general and specific ones. The general risks are fire risks which are called FLEXA in the international classification, as well as technical risks. Specific risks are the enterprise civil liability for service users. The types of liability insurance companies of the tourist industry and tourist carriers include third party liability insurance for non-fulfillment of obligations; insurance of civil liability for damage to property of other persons; insurance of civil liability of vehicle owners, etc. Insurance peculiarities of these types of risks are characterized. It is defined that the use of insurance mechanisms to minimize negative effects of entrepreneurial risks of enterprises of the tourist industry in Ukraine is not used in full. Simultaneously, the studied segment of the insurance service market has not received a proper development. It requires deepening of the cooperation of enterprises of the tourist industry with insurance companies. The level of development of the domestic insurance market does not allow taking into account the needs of potential insurers in protection. The problems, arising during tourist risk insurance are defined and ways of their solution are offered. It is found that the factors hindering the development of travel risk insurance include the economic situation in the state and the insufficient level of insurance culture of all participants of the tourist market. It is proved that an effective instrument for the development of tourism on a secure basis, provided the development and commercialization of new domestic insurers of insurance products, is the development of infrastructure units of

the travel segment in the insurance market, as well as increasing legal requirements regarding content quality insurance products to tourists.

Keywords: tourist activity, insurance protection, tourist risk, traveler risks, tourist enterprise risks.

DOI: 10.31499/2616-5236.1(4).2018.132249

Постановка проблеми. Високий ступінь ризикованості туристичної діяльності обумовлює необхідність використання страхових механізмів та забезпечення страхового захисту всіма учасниками туристичного ринку. Страхування дає змогу оптимізувати ресурси, спрямовані на організацію страхового захисту. Воно сприяє досягненню раціональної структури коштів, що спрямовуються на запобігання (або оперативне усунення) наслідків ризиків, які перешкоджають діяльності суб'єктів господарювання. Усі розвинуті країни вже давно запроваджують страхування на туристичному ринку для успішного функціонування цієї галузі та державної економіки загалом. Об'єктивна необхідність страхування у сфері туризму в Україні обумовлена динамікою туристичної індустрії, урізноманітненням видів та форм ризиків, що супроводжують туристичну активність, і ризикоутворюючих факторів у сфері туризму.

Аналіз останніх досліджень і публікацій з проблеми. Питаннями суті та класифікації туристичних ризиків, механізму їх страхового захисту займалися і займаються багато вітчизняних і зарубіжних вчених. Вагомий внесок у розробку теоретико-методологічних аспектів страхування як засобу управління туристичними ризиками мають праці таких вчених, як Д. Р. Абрамітова, А. В. Денисенко, В. В. Карцева, Н. В. Михайлова, А. О. Овчаров, Н. А. Опанасюк, А. А. Супрун та інших.

Формулювання цілей дослідження. Головною метою дослідження є визначення й узагальнення існуючих підходів до організації страхового захисту туристичних ризиків та обґрунтування пропозицій щодо його удосконалення.

Виклад основних результатів та їх обґрунтування. Всю сукупність туристичних ризиків, на думку дослідників [4, с. 68; 5, с. 139], можна умовно об'єднати у дві великі групи: ризики, на які наражаються туристи, плануючи і здійснюючи туристську подорож (туристські ризики), і ризики діяльності туристичних підприємств під час формування, просування та реалізації туристичних продуктів, а також надання рекреаційних послуг (економічні чи господарські ризики суб'єктів господарювання). Перша група ризиків – це ймовірність настання несприятливих подій, пов'язаних або з матеріально-фінансовими втратами (втрата чи псування майна під час туристських подорожей, фінансові збитки тощо), або із загрозами життю та здоров'ю туриста. Натомість, друга група ризиків обумовлена характером діяльності підприємств рекреаційно-туристичного комплексу.

Значна роль у запобіганні та мінімізації негативних наслідків ризиків, що супроводжують туристичну активність громадян, відводиться страховим механізмам. Система послуг щодо забезпечення страхового захисту від ризикових ситуацій під час туристичної подорожі

досить складна. Це пов'язано з неоднорідністю ймовірних негативних подій, які можуть трапитися у певний час або за певних обставин. Такі послуги охоплюють страхування життя та здоров'я туриста, його майна та відповідальності тощо. Специфічними видами страхування туристських ризиків є страхування на випадок затримки транспорту, поганої погоди під час перебування застрахованих осіб на відпочинку, а також ненадання або неналежне надання послуг, зазначених у туристичній путівці тощо. Вагоме місце у страховому захисті туристів посідає обов'язкове страхування від нещасних випадків на транспорті – цей вид страхування передбачений як чинним законодавством України [8], так і законодавством зарубіжних країн.

У міжнародній страховій діяльності значна увага відводиться страхуванню подорожей за кордоном. Адже за даними Всесвітньої туристичної організації, частка міжнародного туризму у світовому ВВП складає 6% та близько 30% світового експорту послуг. Прогнозується, що у недалекому майбутньому кількість міжнародних туристичних відвідувань зросте з 582 млн у 2014 році до 1,8 млрд туристів у 2030 році [2]. Питання забезпечення безпеки в міжнародному туризмі визначено в цілому ряді міжнародно-правових документів, зокрема, у Глобальному кодексі етики туризму, деклараціях та інших підсумкових документах конференцій, які регулярно організуються міжнародними організаціями, що працюють у галузі туризму. Результати аналізу цих документів дозволяють визначити, що забезпечення туристської безпеки неможливе без широкого використання практики страхування [1, с. 7-8].

В Україні обов'язковість страхування громадян, які виїжджають за кордон, закріплено Законом України «Про порядок виїзду з України і в'їзду в Україну громадян України». Зокрема, у ст. 9 цього закону зазначено: «З метою створення умов, що гарантують відшкодування громадянинові України витрат, пов'язаних з надзвичайними обставинами під час перебування за кордоном, громадянин України повинен бути застрахованим» [9]. Крім того, згідно зі ст. 16 Закону України «Про туризм» [10], обов'язковим є страхування туристів (медичне та від нещасного випадку) при здійсненні туристичних поїздок. Страхування туристів при здійсненні туристичних поїздок забезпечується суб'єктами туристичної діяльності на основі угод зі страховими компаніями, що мають право на провадження такої діяльності. Зазначене страхування гарантує відшкодування застрахованому громадянину України витрат, пов'язаних з надзвичайними обставинами під час перебування за кордоном. Однак воно поширюється лише на раптові захворювання, що не мають хронічного характеру. Якщо ж у туриста під час подорожі загострюється хронічне захворювання, то медичний поліс не відшкодує витрати пов'язані з лікуванням.

За бажанням туриста з ним може бути укладено угоду про страхування для покриття витрат, пов'язаних з анулюванням договору на туристичне обслуговування з ініціативи туриста, або угоду про страхування для покриття витрат, пов'язаних з передчасним поверненням до місця проживання при настанні нещасного випадку або хвороби [10].

Залежно від виду туристичного страхування розрізняють компенсаційну і сервісну (асистанс) форми страхового обслуговування туристів за кордоном. Компенсаційне страхування передбачає оплату всіх витрат, що пов'язані з настанням страхового випадку під час подорожі, самими туристами. При цьому страхове відшкодування збитків турист отримує лише після повернення з поїздки, за умови надання страховику оригіналів рахунків, довідок, чеків, що підтверджують витрати, котрі виникли в результаті настання обумовленого в договорі страхування страхового випадку.

Використання сервісного страхового обслуговування передбачає надання туристам на період поїздки за кордон усього комплексу страхових послуг за посередництва закордонних сервісних асистанс-компаній. Сервісне обслуговування високопрофесійними асистанс-компаніями у межах договору страхування включає медичну, юридичну чи адміністративну допомогу застрахованому туристу і не передбачає додаткових грошових витрат.

Зазвичай, у випадках організованої чи службової поїздки страховка купується або туристичним оператором, або підприємством, а у випадках приватного перетину кордону – туристами особисто, що дає змогу більш відповідально та помірковано поставитись до вибору пакету страхових послуг. Наявність належно оформленого страхового поліса значно полегшує вирішення комплексу питань, що виникають у разі завдання шкоди життю та здоров'ю туристів за кордоном. Проте, на думку дослідників, нерідко трапляються випадки, коли українські туристи до страхування підходять легковажно й формально. Зокрема,

досить часто вони байдуже та недбало ставляться до оформлення страхового поліса, замість прискіпливого вивчення його положень, лише побіжно переглядають [6, с. 104]. Умови страхування і порядок своїх дій туристи, як правило, не читають до настання страхового випадку. Придбання страхового поліса розглядається ними з урахуванням мінімальних вимог до його наявності як однієї з основних умов можливості виїзду за кордон.

Варто зазначити, що більшість українців не бачить необхідності в страхуванні власного життя і здоров'я, чи життя і здоров'я своїх близьких, та робить це тільки у крайніх випадках, коли цього вимагає ситуація. Очевидно, що із запровадженням безвізового режиму між Україною та Європейським Союзом, яке дозволило громадянам нашої країни безперешкодно здійснювати короткотермінові подорожі до країн ЄС і Шенгенської зони, за винятком Великої Британії та Ірландії, частина «неорганізованих» туристів з України, зважаючи на низький рівень страхової культури в нашій країні та незначний рівень довіри населення до страхових компаній, не укладатимуть страхові договори. Особливо означена проблема стає актуальною за умов поживлення інтересу до бюджетних подорожей Європою. Водночас, заощаджуючи на страхуванні, туристи позбавляють себе страхового захисту від різного роду небезпек [12, с. 227].

Водночас, як показують дослідження, виїзний неорганізований туризм утримує лідерство серед інших його видів та форм. Дуже популярним він є і серед українських туристів. Незважаючи на складні політичні і соціально-економічні умови в нашій країні

туристична активність населення в цілому, та кількість українців, що здійснюють закордонні подорожі, зокрема, мають тенденцію до зростання. Водночас більшість населення країни виїжджає за кордон у приватних цілях. Аналіз структури виїзного туризму показує, що впродовж 2010-2016 рр., попри загальне зростання кількості громадян України, котрі виїжджали за кордон, спостерігається чітко виражена тенденція зменшення частки «організованих» туристів у цьому потоці. Зокрема, у 2014-2016 рр. організованим туризмом охоплено менше 1,0% громадян із загальної кількості тих, хто виїжджав за кордон. Це свідчить про те, що туристи відмовляються від послуг туроператорів та стають більш самостійними.

Усю сукупність ризиків, що впливають на діяльність підприємств туристичного бізнесу та забезпечуються страховим захистом, поділяють на загальні та специфічні [11, с. 80-81]. До загальних, на думку дослідників, слід віднести вогневі ризики, які в міжнародній класифікації мають назву «FLEXA», та технічні ризики. Найбільш поширеними серед специфічних ризиків є ризик цивільної відповідальності підприємства перед споживачами послуг.

Ризики «FLEXA» – це ризики знищення або пошкодження майна внаслідок пожежі, удару блискавки, вибуху газу, падіння літальних апаратів, їхніх уламків тощо. Страхові компанії відшкодовують збитки, що виникли як внаслідок безпосередньої дії вогню (пожежі), так і дії побічних явищ (тиск повітря або газу, тепло, дим).

Джерелом технічних ризиків є експлуатація технічних засобів та проведення будівельно-монтажних робіт, внаслідок яких може статися раптовий

вихід з ладу машин, обладнання, порушитись технологічний процес внаслідок механічних поломок, помилок під час проектування, монтажу, пожежі, вибуху. Різноманітність варіантів прояву цих ризиків для підприємств ресторанного і готельного бізнесу, які на сьогодні є достатньо складними технологічними системами, спричиняє високу ймовірність нанесення збитків. Отже постає необхідність мінімізації таких небезпек за рахунок страхування. Страхування технічних ризиків – це комплекс видів страхування, що включає страховий захист на випадок будівельно-монтажних ризиків, страхування машин від поломки, страхування електронного і пересувного обладнання, страхування інженерних споруд. Слід зазначити, що в Україні, на відміну від високо розвинених країн світу, зазначений вид страхування ще не набув належного розвитку.

Як зазначалось, серед специфічних ризиків, пов'язаних з діяльністю підприємств туристичного, ресторанного і готельного бізнесу, які забезпечуються страховим покриттям за окрему винагороду, є ризики цивільної відповідальності підприємства перед споживачами послуг.

Страхування відповідальності – це галузь страхування, предметом якої є майнові інтереси, що не суперечать законодавству України, пов'язані з відшкодуванням страхувальником заподіяної ним шкоди юридичній чи фізичній особі або її майну. Шкода, заподіяна третім особам, може бути наслідком діяльності чи бездіяльності страхувальника. Під майновим інтересом розуміють збиток, який поніс би страхувальник, якби його відповідальність не була застрахована. Страхування

цивільної відповідальності застосовується в усьому спектрі надання туристичних послуг. При цьому може розглядатися збиток, нанесений підприємством туристичної індустрії туристу, туристом – підприємству туристичного, ресторанного і готельного бізнесу, перевізником – пасажиру, і навпаки. До видів страхування відповідальності підприємств індустрії туризму і перевізників туристів можна віднести: страхування відповідальності перед третіми особами за невиконання зобов'язань; страхування цивільної відповідальності за шкоду майну інших осіб; страхування цивільної відповідальності власників транспортних засобів [3, с. 59].

Аналіз вітчизняної практики страхування підприємницьких ризиків підприємств індустрії туризму засвідчує слабкий розвиток цього сегмента ринку страхових послуг. Переважна більшість страхових компаній не мають спеціалізованих програм у страхуванні туристичного, ресторанного і готельного бізнесу, а в страхуванні туристів спостерігається високий рівень варіативності страхового покриття і вартості страхування.

Слід зазначити, що останніми роками у страховиків розгорнулася серйозна дискусія щодо правомірності включення до страхових випадків виникнення зобов'язань відшкодувати витрати, пов'язані зі шкодою для життя й здоров'я туристів внаслідок терактів. У результаті поліси одних страхових компаній, як правило потужних, містять такі випадки, інших – ні. [6, с. 105]

Як показують дослідження, рівень розвитку вітчизняного страхового ринку не дає змогу повною мірою враховувати потреби потенційних страхувальників у захисті. Оскільки в країні

відсутні єдині стандарти щодо страхування подорожуючих, залишаються нерегульованими питання надання сервісних послуг. Крім того, ситуація зі страхуванням у туризмі в Україні характеризується низькою поінформованістю та довірою населення, недостатньою увагою з боку державних органів та частими змінами вимог посольств деяких країн до страхового покриття при наданні візи.

До факторів, що гальмують розвиток страхування туристичних ризиків, належать стан економіки в державі та недостатній рівень страхової культури. Зазвичай для страхувальника пріоритетом при придбанні страхового продукту є найнижча ціна, а обсяги страхової відповідальності страховика, його фінансова надійність, досвід роботи та партнери, переважно залишаються поза увагою покупця. Досить часто туроператори для здешевлення вартості туристичних послуг співпрацюють зі страховиками, які пропонують дешеві страхові послуги і сумнівно організовані страхові програми [13, с. 251]. Проте низька ціна забезпечує невисоку якість сервісу і мінімальні фінансові ліміти, що визначає якість страхових послуг в цілому та впливає на формування іміджу суб'єктів туристичної діяльності.

Страхування стане дієвим інструментом розвитку сфери туризму на безпечній основі за умови розробки і комерціалізації вітчизняними страховиками нових страхових продуктів, розвитку інфраструктурних одиниць туристичного сегменту страхового ринку, посилення вимог законодавства щодо якісного наповнення страхових продуктів для туристів.

Вивчення закордонного досвіду у сфері страхування та використання кращих його практик в Україні, зважена тарифна політика страховиків та забезпечення системи гарантування страхових виплат за договорами страхування, зростання рівня економічного розвитку країни та зміцнення довіри населення до інституту страхування сприятимуть підвищенню мотивації суб'єктів туристичного ринку до сфери страхування туристичних ризиків та зміцненню позицій нашої країни на ринку міжнародного туризму.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Отже, діяльність суб'єктів господарювання у сфері туристичного, ресторанного і готельного бізнесу пов'язана з безліччю ризиків, тому виникає потреба в страховому захисті.

Співпраця підприємств туристичної індустрії зі страховими компаніями надає можливість усім суб'єктам туристичного ринку бути максимально захищеним від будь-яких ризикових подій, що можуть статися у процесі їхньої діяльності. Для страховиків надання послуг зі страхування туристичних ризиків забезпечить розширення страхового портфеля та зростання обсягу страхових премій.

Значний потенціал розвитку туристичної, ресторанної і готельної галузей та очікуване зростання інвестицій у них, відкриває нові перспективи подальшого розширення спектру страхових послуг у цьому секторі страхового ринку та, як наслідок, дасть можливість досягнення додаткових вигод учасникам туристичного бізнесу та покупцям туристичних продуктів.

Список використаної літератури

1. Абрамітова, Д. Р. Міжнародне регулювання страхування на світовому туристичному ринку / Д. Р. Абрамітова // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України. – 2014. – Вип. 3 – С. 5–13.
2. Інформаційно-аналітичні матеріали до парламентських слухань на тему: «Розвиток туристичної індустрії як інструмент економічного розвитку та інвестиційної привабливості України». – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://komsport.rada.gov.ua/uploads/documents/30566.pdf>.
3. Михайлова, Н. В. Особливості страхування відповідальності в туристичному бізнесі / Н. В. Михайлова, В. В. Карцева // Науковий вісник Миколаївського державного університету імені В. О. Сухомлинського. Серія : Економічні науки. – 2014. – Вип. 5.2. – С. 57–60.
4. Овчаров, А. О. Теоретические подходы к сущности и классификации туристских рисков / А. О. Овчаров // Научный журнал СЕРВИС PLUS. – 2009. – № 2. – С. 65–73.
5. Овчаров, А. О. Управление рисками в сфере туристских услуг / А. О. Овчаров // Вестник Санкт-Петербургского университета. – 2008. – № 2. – С. 138–160.
6. Опанасюк, Н. А. Захист прав українських туристів за межами України / Н. А. Опанасюк // Бюлетень Міністерства юстиції України. – 2014. – № 4. – С. 100–108.
7. Офіційний сайт Державної служби статистики України. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>.
8. Про затвердження Положення про обов'язкове особисте страхування від нещасних випадків на транспорті : Постанова Кабінету Міністрів України від 14 серпня 1996 р. № 959. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/959-96-p>.
9. Про порядок виїзду з України і в'їзду в Україну громадян України : Закон України від 21.01.1994 р. № 3857-ХІІ. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3857-12>

10. Про туризм : Закон України від 15.09.1995 р. № 324/95-ВР [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/324/95-вр>
11. Супрун, А. А. Впровадження страхування туристичного, готельного і ресторанного бізнесу як фактор підвищення фінансової надійності страхових компаній / А. А. Супрун // Вісник Криворізького економічного інституту КНЕУ. – 2013. – № 2. – С. 79–85.
12. Чвортко, Л. А. Проблеми страхування ризиків неорганізованого виїзного туризму / Л. А. Чвортко, С. М. Подзигун // Стратегічні перспективи туристичної та готельно-ресторанної індустрії в Україні: теорія, практика та інновації розвитку : збірник матеріалів Всеукр. наук.-прак. інт.-конф., 31 жовтня 2017 р. / Умань : ВПЦ «Візаві», 2017. – С. 226–227.
13. Чвортко, Л. А. Страхування як елемент захисту українських туристів за кордоном / Л. А. Чвортко, І. М. Кирилюк // Матеріали Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції «Стратегічні перспективи туристичної та готельно-ресторанної індустрії в Україні: теорія, практика та інновації розвитку» (30 жовтня 2015 р.) / відп. ред. Л. В. Трапченко. – Умань : Видавець «Сочінський», 2015. – С. 248–251.

References

1. Abramitova, D. R. (2014), “International regulation of insurance at the world tourist market”, *Problems and development prospects of the banking system in Ukraine*, vol. 3, pp. 5–13.
2. The Verhovna Rada of Ukraine (2016), Informational and analytical materials to the Parliament hearings “Development of travel industry as an instrument of economic development and investment attractiveness of Ukraine” [Online], available at: <http://komsport.rada.gov.ua/uploads/documents/30566.pdf> (Accessed 18 March 2018).
3. Mykhailova, N. V. and Kartseva, V. V. (2014), “Features of liability insurance in the tourism business”, *Scientific bulletin of V. O. Sukhomlynsky Mykolaiv State University. Economic series*, vol. 5.2, pp. 57–60.
4. Ovcharov, A. O. (2009), “Theoretical approaches to the essence and classification of tourist risks”, *The Service Plus Scientific Journal*, vol. 2, pp. 65–73.
5. Ovcharov, A. O. (2008), “Risk management in the field of tourist services”, *St. Petersburg University Journal of Economic Studies*, vol. 2, pp. 138–160.
6. Opanasiuk, N. A. (2014), “Protection of the Ukrainian tourists’ rights abroad”, *Journal of the Ministry of Justice of Ukraine*, vol. 4, pp. 100–108.
7. Official site of State Statistics Service of Ukraine (2018), available at: <http://www.ukrstat.gov.ua> (Accessed 24 March 2018).
8. Cabinet of Ministers of Ukraine (1996), Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine “On Approval of the Regulations on Compulsory Personal Insurance against Transport Accidents”, available at: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/959-96-п> (Accessed 19 March 2018).
9. The Verkhovna Rada of Ukraine (1994), The Law of Ukraine “On the order of departure from Ukraine and entrance to Ukraine of Ukrainian citizens”, available at: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3857-12> (Accessed 19 March 2018).
10. The Verkhovna Rada of Ukraine (1995), The Law of Ukraine “On tourism”, available at: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/324/95-вр> (Accessed 19 March 2018).
11. Suprun, A. A. (2013), “Implementation of tourism insurance, hotel and restaurant business as a determinant of the insurance companies’ financial strength”, *Visnyk Kryvorizkoho ekonomichnoho instytutu KNU*, vol. 2, pp. 79–85.
12. Chvortko, L. A. and Podzihun, S. M. (2017), “Problems of unorganized outbound tourism risks insurance”, *Stratehichni perspektyvy turystychnoi ta hotelno-restoranoi industrii v Ukraini: teoriia, praktyka ta innovatsii rozvytku* [Strategic perspectives of tourism, hotel and restaurant industry in Ukraine: theory, practice and development innovations], Materialy Vseukrainskoi naukovopraktychnoi internet-konferentsii [Materials of the All-Ukrainian Scientific and Practical Internet-Conference], Uman National University of Horticulture, Uman, Ukraine, October 30, 2017, pp. 226–227.

13. Chvertko, L. A. and Kyryliuk, I. M. (2015), “Insurance as an element of protection of Ukrainian tourists abroad”, *Stratehichni perspektyvy turystychnoi ta hotelno-restorannoi industrii v Ukraini: teoriia, praktyka ta innovatsii rozvytku* [Strategic perspectives of tourism, hotel and restaurant industry in Ukraine: theory, practice and development innovations], *Materialy Vseukrainskoi naukovo-praktychnoi internet-konferentsii* [Materials of the All-Ukrainian Scientific and Practical Internet-Conference], Uman National University of Horticulture, Uman, Ukraine, October 30, 2015, pp. 248–251.

Бібліографічний опис для цитування:

Чвертко, Л. А. Страхування туристичних ризиків: проблеми теорії та практики / Л. А. Чвертко, Т. А. Демченко // Науковий журнал «Економічні горизонти». – 2018. – № 1(4). – С. 67–75.